

References

1. 5 reasons why Ukraine's fintech sector is growing despite war. August 8, 2022. URL: <https://techcrunch.com/2022/08/08/5-reasons-why-ukraines-fintech-sector-is-growing-despite-war/> (accessed March 30, 2023).
2. Conerly B. Long-term Economic Effects Of The Ukraine War. Forbes. March 30, 2022. URL: <https://www.forbes.com/sites/billconerly/2022/03/30/long-term-economic-effects-of-the-ukraine-war/> (accessed March 30, 2023).
3. Consequences of the war in Ukraine: The economic fallout. RAND Corporation. March, 2023. URL: <https://www.rand.org/blog/2023/03/consequences-of-the-war-in-ukraine-the-economic-fallout.html> (accessed March 30, 2023).
4. Mastercard announces new Start Path initiative designed explicitly for Ukrainian fintech and entrepreneurs. July 29, 2022. URL: <https://ukrainecentral.org/mastercard-announces-new-start-path-initiative-specifically-designed-for-ukrainian-fintechs-and-entrepreneurs-mastercard-newsroom/> (accessed March 30, 2023).
5. Quinn C. Russia's War Leaves Ukraine's Economy in Ruins. Foreign Policy. April 12, 2022. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/04/12/russias-war-ukraine-economy/> (accessed March 30, 2023).
6. Riley C. Ukraine's economy shrank more than 30 % in 2022 after Russia's brutal invasion. CNN. January 5, 2023. URL: <https://www.cnn.com/2023/01/05/business/ukraine-economy/index.html> (accessed March 30, 2023).
7. Shuster S. Ukraine's Economy Is on the Verge of Collapse. Time. URL: <https://time.com/6176748/ukraine-war-economy/> (accessed March 30, 2023).
8. Technology entrepreneurship: Where the US and Ukraine can help one another. March 28, 2018. URL: <https://thehill.com/opinion/technology/3256184-technology-entrepreneurship-where-the-us-and-ukraine-can-help-one-another/> (accessed March 30, 2023).
9. Ukraine-Russia War: World Economy. *Foreign Policy*. April 5, 2022. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/04/05/ukraine-russia-war-world-economy/> (accessed March 30, 2023).
10. Ukrainian fintech sector overview. October 27, 2022. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/27-10-22> (accessed March 30, 2023).
11. War in Ukraine is causing food and fuel crises. *World Economic Forum*. April, 2022. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/04/ukraine-war-global-trade-risk/> (accessed March 30, 2023).

JEL Classification: D21, H12, L26, M0, O17

Валентина Оберемчук

*к.е.н., доцентка кафедри економіки та підприємництва,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,*

Valentyna Oberemchuk

*PhD, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship,
Vadym Hetman Kyiv National Economic University,
valentyna.oberemchuk@kneu.edu.ua*

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

INSTITUTIONAL PRINCIPLES OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY DURING THE WAR

Анотація. Досліджено теоретико-методологічні засади впливу інституційного середовища на підприємницьку діяльність під час війни. Наведено окремі результати опитування підприємців щодо особливості діяльності в даний період і подано загальні висновки.

Abstract. The theoretical and methodological foundations of the influence of the institutional environment on entrepreneurial activity during the war were studied. The results of a survey of entrepreneurs regarding the specifics of activity in this period are given and general conclusions are presented.

Роль підприємництва в економічному розвитку є значною. Підприємці не просто будують бізнес і отримують статки, вони впливають на економіку, створюючи нові робочі місця та можливості, стимулюючи інновації та розвиваючи нові ринки, продукти та послуги. Залежно від успішної реалізації підприємницького потенціалу можна говорити про добробут держави. Тому головною передумовою соціально-економічного розвитку держави має бути створення сприятливого інституційного середовища підприємництва. Це середовище забезпечує формування ефективних взаємовідносин «формальні інститути — неформальні інститути — підприємництво», що позитивно впливає на функціонування економічних суб'єктів, зменшення трансакційних витрат, підтримання певного рівня добробуту громадян, що є також актуальним на даний момент — під час війни.

У випадку війни руйнується інституційний порядок, що поглиблює проблему непередбачуваності та суперечливості бізнес-середовища, загострює відносини підприємців і влади та інших інституцій, часто унеможлиблює вчасне забезпечення діяльності необхідними ресурсами, руйнує налагоджені шляхи постачання сировини і матеріалів, порушує зв'язки із партнерами і клієнтами, зменшує платоспроможний попит споживачів на продукцію.

Тому на сьогодні вкрай актуальним є вивчення підприємницького середовища, його модифікації під час війни, визначення чинників, що здійснюють вплив на формування інституційного підґрунтя в умовах війни, окреслення перспектив функціонування і розвитку підприємництва у країні. Усе це обумовило необхідність дослідження особливостей функціонування підприємництва в умовах війни, на базі теоретико-методологічних засад інституційного середовища підприємництва та аналізу фактичних результатів діяльності підприємців різних галузей у воєнний час.

Існує велика кількість наукових праць щодо розвитку підприємництва в різних умовах, однак, через обмеження даних, дуже мало науковців досліджували природу підприємництва під час війни та конфліктів. Використання якісного підходу завдяки унікальній комбінації положень неоінституційної теорії та методу інтерв'ювання вдалося дослідити різні аспекти підприємницької діяльності під час війни. Наше дослідження базується на парадигмі неоінституціоналізму із урахуванням чинників, що перешкоджають функціонуванню підприємницького середовища у період війни; виявленні інституційних прогалин, із акцентуванням уваги на неузгодженості у взаємодії формальних та неформальних інститутів під час війни; визначенні співвідношення формальних правил поведінки, закріплених у правових нормах, і неформальних взаємодій у економіці у період війни.

Неоінституціоналізм — методологічний підхід у вивченні політології, економіки, організаційної поведінки та соціології, який досліджує, як інституційні структури, правила, норми та культури обмежують вибір і дії осіб, коли вони є частиною політичної інституції [1]. Саме неоінституційний підхід дозволяє аналізувати такі чинники, як обмеження та невизначеність, які присутні у ситуації війни, а також вивчати фактори, що пов'язані з об'єктивними умовами середовища (матеріальними, технічними, технологічними, інтелектуальними) і поведінкою, відчуттями, інтересами суб'єктів прийняття рішень.

Отриманими результатами нашого дослідження ми спробуємо заповнити прогалини у наукових підходах до вивчення інституціонального середовища підприємницької діяльності у період війни.

Дослідження проблем формування інституційного середовища, визначення співвідношення формальних і неформальних інститутів, ефективності їх дії та значення для економіки знайшли належне висвітлення у працях Justin W. Webb, Fartushnyi I., Koponenko O., Michael A. Hitt, Mark C. Casson, Marina Della Giusta, North D., Pejovich S., Пустовіт Р. Ф., Стрижак О. О., Theodore A. Khoury, Васильців Т.Г., Uma S. Kambhampati та інших.

Отже, до формальних (офіційних) інститутів належать конституції, договори та форми правління [2], тоді як неформальні інститути включають традиції, звичаї, моральні цінності, релігійні переконання та всі інші норми поведінки, які пройшли випробування часом [3]. Під

час війни інституційне середовище зазнає руйнувань і змін, виникають певні формальні і неформальні інституційні пустоти, що впливає на продуктивність підприємницької діяльності і можливість її ведення взагалі.

На цій основі можемо стверджувати, що інституційне підприємницьке середовище у період війни має особливості та включає формальні інститути, а також неформальні інститути, що супроводжують підприємницький процес та містять інституційні пустоти — відсутність або неспроможність існуючих інституцій підтримувати ефективні ринкові операції по причині війни.

Наявність формальних і неформальних інституційних пустот демонструють отримані проміжні дані щодо опитування підприємців різних галузей в умовах війни.

Так, війна завдала і завдає величезних збитків українському бізнесу, однак підприємці проявляють стійкість, вмотивованість і інноваційність, функціонуючи в умовах війни. Наші респонденти — підприємці-представники різних напрямів діяльності (ІТ, видобування, агробізнес виробництво продуктів харчування, виробництво одягу, аналітична діяльність, туризм, оздоровчо-лікувальні засоби (виробництво), спорт, сервіс тощо). За даним нашого дослідження: 21 % респондентів зменшили обсяги виробництва продукції і надання послуг з початком війни, причому найбільше постраждали туристичні, маркетингові компанії, спортивні і освітні заклади. Окремі компанії не припиняли роботу (6 %).

Крім того, варто відмітити, що керівники та співробітники цих компаній спілкуються, спираючись на розуміння, лояльність і власну відповідальність. Це інший рівень корпоративних відносин, що базується на збереженні внутрішньої атмосфери та цілісності команди. У цьому аспекті:

- 35 % респондентів скоротили чисельність персоналу по причині зменшення обсягів виробництва чи надання послуг. Проте 21 % навіть збільшили чисельність працюючих. Це ІТ-компанії;
- 43 % респондентів зберегли кількість працюючих, незважаючи на більш значне зниження продажів чи обсягів надання послуг;
- 91 % респондентів відзначають, що на початку військових дій, у першу чергу, турбувалися про власні родини і родини своїх працівників. Кожна із компаній використовувала певні елементи емоційного впливу (командні та індивідуальні зустрічі (83 %); додаткові відпустки (5 %), обговорення подальших планів у комфортній дружній атмосфері (13 %)) для підтримки своїх працівників.

Більша половина роботодавців зберігали оплату праці на довоєнному рівні.

Варто відмітити, що всі опитані респонденти займаються волонтерською діяльністю. Ця діяльність спрямована як на підтримку ЗСУ, так і на підтримку людей на окупованих територіях і переміщених на інші території. Це демонструє як неформальні об'єднання людей можуть компенсувати певні прогалини у формальних інституціях.

Тиск війни на бізнес залишиться і у 2023 році, проте підприємці складають плани на розвиток своєї діяльності із урахуванням різних сценаріїв подій. Серед основних викликів війни підприємці назвали «зменшення попиту» (25 %), «руйнування чи пошкодження об'єктів інфраструктури» (23 %) та «порушення логістики» (19 %), «нестача робочої сили» (11 %).

Загальний висновок нашого дослідження на цьому етапі полягає в тому, що війна гальмує підприємницьку діяльність, яка є вкрай важливою для економіки країни і перемоги над ворогом. Підприємці мають збільшувати стійкість до підвищеного ризику та невдач шляхом диверсифікації, виходу на нові ринки, налагодження ланцюгів поставок. Уряд вже прийняв (та приймає) низку законопроектів та пропонує ряд програм підтримки для пом'якшення згубних наслідків війни для підприємництва, що є важливим відкритим питанням, яке заслуговує на подальше дослідження. Це також включатиме вивчення потенційних механізмів негативного впливу війни на підприємництво, таких як ресурсні, операційні, фінансові і людські обмеження, що пов'язані із війною.

Література

1. Neoinstitutionalism | social science. Encyclopedia Britannica (англ.)
<https://www.britannica.com/topic/neoinstitutionalism>
2. North, D. C. Institutions. Journal of Economic Perspectives, 1991. 5, p. 97–112
3. Pejovich, S. The effects of the interaction of formal and informal institutions on social stability and economic development. Journal of Markets and Morality, 1999. 2, p. 164–181.

References

1. Neoinstitutionalism | social science. Encyclopedia Britannica (англ.)
<https://www.britannica.com/topic/neoinstitutionalism>
2. North, D. C. Institutions. Journal of Economic Perspectives, 1991. 5, p. 97–112
3. Pejovich, S. The effects of the interaction of formal and informal institutions on social stability and economic development. Journal of Markets and Morality, 1999. 2, p. 164–181.

JEL Classification

Яна Олійник

*д.е.н., доцент, директор Інституту післядипломної освіти
ДННУ «Академія фінансового управління»,*

Yana Oliinyk

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Institute of Postgraduate Education,
SESE «The Academy of Financial Management»,
Oleynik_yv@ukr.net*

Алла Зінченко

*к.і.н., доцент, доцент кафедри зв'язків з громадськістю
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

Alla Zinchenko

*PhD, Associate professor at the Department of Public Relations;
National University Kyiv-Mohyla Academy
a.zinchenko@ukma.edu.ua*

ПІДХОДИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО КОНТРОЛЬОВАНІ ОПЕРАЦІЇ ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ У РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН

APPROACHES TO THE REGULATION OF DISCLOSURE OF INFORMATION ON CONTROLLED TRANSACTIONS BY TAXPAYERS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Анотація. Досліджено підходи щодо регулювання розкриття інформації про контрольовані операції платниками податків у Республіці Казахстан.

Abstract. Approaches to regulating the disclosure of information about controlled transactions by taxpayers in the Republic of Kazakhstan have been studied.

Аналіз підходів регулювання розкриття інформації про контрольовані операції платниками податків та організаційно-методичного забезпечення розкриття такої інформації в світі є необхідним для удосконалення організаційно-методичного забезпечення розкриття відповідної інформації в Україні.